

ΘΕΜΑ Α1

A.

Τον Ιούλιο του 1914, στο πλαίσιο της περίθαλψης των προσφύγων από τα ρεύματα του 1914 -1921, ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη *Οργανισμός*, με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τουρκικά και βουλγαρικά χωριά της Κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Παρεχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη, μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο.

B.

Το Νοέμβριο του 1919 υπογράφηκε η συνθήκη του Νειγύ, που προέβλεπε την παραχώρηση της Δυτικής Θράκης από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Στη συνθήκη ήταν συνημμένο το «*Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας*». Με βάση αυτό, αναχώρησαν από την Ελλάδα περίπου 50.000 Βούλγαροι και από τη Βουλγαρία περίπου 30.000 Έλληνες (περίπου 20.000 ακόμη Έλληνες είχαν μεταναστεύσει πριν από την υπογραφή της συνθήκης).

Γ

Τον Ιούλιο του 1920 (/Αύγουστος 1920) υπογράφηκε η Συνθήκη των Σεβρών, που μεταξύ άλλων, όριζε ότι η περιοχή της Σμύρνης θα βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση και κατοχή για πέντε χρόνια. Ύστερα από την περίοδο αυτή θα μπορούσαν οι κάτοικοι με δημοψήφισμα να αποφασίσουν την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα

Η Συνθήκη των Σεβρών αποτέλεσε τη μεγαλύτερη διπλωματική επιτυχία της Ελλάδας και δικαίωσε την τολμηρή πολιτική του Βενιζέλου. Η μικρή Ελλάδα των παραμονών των Βαλκανικών πολέμων γίνεται με την υπογραφή της Συνθήκης «*η Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε Θαλασσών*». Το όραμα της *Μεγάλης Ιδέας* φαίνεται να γίνεται απτή πραγματικότητα.

ΘΕΜΑ Α2

- α. Σωστό
- β. Σωστό
- γ. Σωστό
- δ. Λάθος
- ε. Λάθος

ΘΕΜΑ Β1

Η απάντηση στη σελ.50 η τελευταία παράγραφος: «Το Νοέμβριο του 1920 ... βαρύτερες συνέπειές της».

ΘΕΜΑ Β2

α. Η απάντηση στη σελ.46 η πρώτη παράγραφος: «Οι διαφορές του αγροτικού προβλήματος ... με κοινωνικό και ταξικό περιεχόμενο»

β. Η απάντηση στη σελ.46 η τελευταία παράγραφος: «Στη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου ... σε Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδος»

ΘΕΜΑ Γ

Γ1

α.

Στις 24 Ιουλίου 1923 υπογράφηκε η Συνθήκη ειρήνης της Λοζάνης. Έξι μήνες πριν, στις 30 Ιανουαρίου 1923, είχε υπογραφεί η ελληνοτουρκική Σύμβαση, η οποία ρύθμιζε την ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Προβλεπόταν η υποχρεωτική ανταλλαγή μεταξύ των Ελλήνων ορθοδόξων κατοίκων της Τουρκίας και των Μουσουλμάνων κατοίκων της Ελλάδας, **με κριτήριο, όπως επισημαίνει ο Βερέμης στο παράθεμα Α, τον θρησκευτικό παράγοντα, που υποχρέωσε 1.300.000 χριστιανούς ορθόδοξους και 585.000 μουσουλμάνους να μεταναστεύσουν χωρίς να το επιθυμούν.** Αυτή θα ίσχυε τόσο γι' αυτούς που παρέμεναν στις εστίες τους, όσο και για εκείνους που είχαν ήδη καταφύγει στην ομόθρησκη χώρα. Μάλιστα, η ανταλλαγή ίσχυσε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις που έγιναν από τη μέρα που κηρύχθηκε ο Α' Βαλκανικός πόλεμος (18 Οκτωβρίου 1912). Από την ανταλλαγή αυτή εξαιρέθηκαν οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης.

Οι ανταλλάξιμοι, σύμφωνα με τη σύμβαση ανταλλαγής:

- θα απέβαλαν την παλιά ιθαγένεια και θα αποκτούσαν την ιθαγένεια της χώρας στην οποία θα εγκαθίσταντο,
- είχαν δικαίωμα να μεταφέρουν την κινητή περιουσία τους,
- είχαν δικαίωμα να πάρουν από το κράτος στο οποίο μετανάστευαν ως αποζημίωση περιουσία ίσης αξίας με την ακίνητη περιουσία που εγκατέλειπαν φεύγοντας,
- θα διευκολύνονταν στη μετακίνηση τους από τη *Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής*.

[Προαιρετικά: Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη-πολίτες ουδέτερων κατά τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξιμών.]

Η συμφωνία αυτή για ανταλλαγή πληθυσμών διέφερε από τις προηγούμενες. Καθιέρωνε για πρώτη φορά τη μαζική μετακίνηση πληθυσμών και είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα, ενώ οι μέχρι τότε συμφωνίες προέβλεπαν εθελοντική μετανάστευση κατοίκων κάποιων επίμαχων περιοχών.

β.

Η πραγματικότητα όπως είχε διαμορφωθεί μετά την έξοδο χιλιάδων Ελλήνων από τις πατρογονικές εστίες τους και την άρνηση της Τουρκίας να δεχτεί την επιστροφή τους, ανάγκασε την ελληνική αντιπροσωπεία να συμφωνήσει, **γεγονός που επιβεβαιώνεται τόσο από το κείμενο Β, όσο και από το περιεχόμενο της επιστολής του Βενιζέλου προς τον Επίτροπο της Κοινωνίας των Εθνών.** Εξάλλου η υπογραφή της Σύμβασης υποβοηθούσε τις βλέψεις των ηγετών των δύο χωρών (Βενιζέλου και Κεμάλ) για τη διασφάλιση και αναγνώριση των συνόρων τους, την επίτευξη ομοιογένειας, **που, όπως τονίζουν οι ιστορικές πηγές Α, Β και Γ, ήταν η κύρια επιδίωξη του Ελευθερίου Βενιζέλου.** Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το κείμενο β, ήδη από το 1914 πρόθεση του Βενιζέλου ήταν εθελοντική ανταλλαγή των πληθυσμών, με σκοπό να αποτρέψει την εξόντωση των Ελλήνων της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Πρόσθετα, σύμφωνα με την μεταγενέστερη παραδοχή του (1929) σε μία επιτροπή προσφύγων, επιδίωξή του ήταν η **απέλαση των μουσουλμάνων από την Ελλάδα.** Τέλος, άλλος ένας λόγος αποδοχής της Σύμβασης ήταν η απρόσκοπτη ενασχόληση με την εσωτερική μεταρρύθμιση και ανάπτυξη.

Σύμφωνη ήταν και η Κοινωνία των Εθνών. Οι πρόσφυγες έμειναν με την πικρία ότι το δίκαιο και τα συμφέροντά τους θυσιάστηκαν στο βωμό των συμφερόντων του ελληνικού κράτους.

ΘΕΜΑ Δ1

Ενδεικτικός πρόλογος

Στον ελληνικό χώρο το πρόβλημα της έγγειας ιδιοκτησίας δεν γνώρισε τις εντάσεις που παρατηρήθηκαν σε άλλα Ευρωπαϊκά ή βαλκανικά κράτη. Η προοδευτική διανομή των εθνικών γαιών που προέκυψαν από τον επαναστατικό αγώνα 1821-1828, δημιούργησε πλήθος αγροτών με μικρές ή μεσαίες ιδιοκτησίες τα λίγα εναπομείναντα τσιφλίκια στην Αττική και στην Εύβοια δεν προκαλούσαν ιδιαίτερο πρόβλημα.

Κύριο τμήμα απάντησης

Α. Αργότερα όμως σύμφωνα με τις ιστορικές μας γνώσεις, η διεύρυνση του ελληνικού κράτους με τα Επτάνησα (1864), την Άρτα και τη Θεσσαλία (1881), έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας. Πράγματι, όπως αναφέρεται και στη δευτερογενή ιστορική πηγή κείμενο Α που αποτελεί απόσπασμα από το «Ο ανανεωμένος εθνισμός», του Κωνσταντίνου Βεργόπουλου, την περίοδο 1881-1895 ένα από τα ζητήματα που ταλάνισε την ελληνική κοινωνία ήταν αυτό της μεγάλης γαιοκτησίας στις πρόσφατα απελευθερωμένες περιοχές της

Θεσσαλίας και της Άρτας. Συγκεκριμένα όπως αναφέρεται στην ιστορική αφήγηση τα «τσιφλίκια» της Θεσσαλίας αγοράστηκαν από πλούσιους Έλληνες του εξωτερικού – που όπως διευκρινίζει το κείμενο Α, δεν ήταν οι επαρχιακοί άρχοντες και κοτζαμπάσηδες, αλλά οι Έλληνες χρηματιστές του εξωτερικού – που πέρα από το γεγονός της διατήρησης του αναχρονιστικού θεσμού των κολίγων άσκησαν πολιτικές και κοινωνικές πιέσεις για να κερδοσκοπήσουν από την παραγωγή του σιταριού . Επιδίωξαν δηλαδή την επιβολή υψηλών δασμών στο εισαγόμενο από τη Ρωσία σιτάρι ώστε να μπορούν να καθορίζουν όσο το δυνατόν υψηλότερες τιμές για το εγχώριο, προκαλώντας μάλιστα μερικές φορές και τεχνητές ελλείψεις.

Β. Όσον αφορά τη στάση που τήρησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις απέναντι στο ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας από το 1881 έως και το 1907 , πληροφορούμαστε από τις ιστορικές μας γνώσεις, πως στα εδάφη της Θεσσαλίας, στα οποία κυριαρχούσε η μεγάλη ιδιοκτησία οι Τρικουπικοί υποστήριζαν τους μεγαλογαιοκτήμονες . Πρόκειται για πολιτική επιλογή που ανατρέπει την μέχρι τότε στάση του ελληνικού κράτους , το οποίο σύμφωνα με το κείμενο Α ήταν σταθερά απέναντι στη μεγάλη γαιοκτησία και στον κοληγικό τρόπο καλλιέργειας του εδάφους δείχνοντας ξεκάθαρη προτίμηση στην μικρή ιδιοκτησία και την οικογενειακή παραγωγή. Η κυβέρνηση, λοιπόν, του Τρικούπη σύμφωνα πάντοτε με το κείμενο Α, ήταν η πρώτη που στάθηκε ευμενώς στη δημιουργία της μεγάλης ιδιοκτησίας. Το γεγονός αυτό οφείλεται στους ιδιοκτήτες αυτής , που ήταν πλούσιοι ομογενείς που αποτελούσαν προτεραιότητα για την κυβέρνηση Τρικούπη. Η στήριξη προς αυτούς έλαβε αφενός νομική και δικαστική διάσταση και αφετέρου οικονομική. Οι Δηλιγιαννικοί όμως, σύμφωνα με την ιστορική αφήγηση προσπάθησαν χωρίς τελικά να το κατορθώσουν, να χορηγήσουν γη στους αγρότες και έλαβαν κάποια μέτρα για τη βελτίωση τους. Το δευτερογενές παράθεμα, κείμενο Β του Gunnar Hering, «Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα» , επιβεβαιώνει τις παραπάνω πληροφορίες επισημαίνοντας πως ο Δηλιγιάννης μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας στο ελληνικό κράτος, προχώρησε σε προτάσεις νομοσχεδίων για την παροχή γης στους αγρότες, για την ίδρυση ταμείων αγροτικής πίστης και για τη ρύθμιση της σχέσης των τσιφλικάδων με τους αγρότες. Όλες οι προτάσεις έβρισκαν απέναντι τους τόσο τους μεγαλογαιοκτήμονες όσο και τους Τρικουπικούς. Το δευτερογενές ιστορικό παράθεμα, κείμενο Γ του Σωκράτη Δ. Πετμεζά , «Αγροτική οικονομία: Τα όρια του μοντέλου αγροτικής ανάπτυξης του 19ου αιώνα», μας παρέχει επιπρόσθετες πληροφορίες για τη στάση των ελληνικών κυβερνήσεων απέναντι στο ζήτημα της μεγάλης ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα κάνει αναφορά στη συντηρητική κυβέρνηση Θεοτόκη η οποία ψήφισε το νόμο που αποτελεί πρωτογενές στοιχείο, ΒΧΗ, (9 Ιουλίου του 1899) «Περί εξώσεως δυστροπούντων ενοικιαστών» ο οποίος παρέχει στους ιδιοκτήτες των τσιφλικιών ένα ισχυρό μέσο επιβολής απέναντι στους κολίγους. Στην πορεία, σύμφωνα με το κείμενο Γ, παρατηρήθηκε κοινωνική αναταραχή και ενίσχυση της πλευράς των κολίγων και των υποστηρικτών τους , με αποτέλεσμα η κυβέρνηση Θεοτόκη και πάλι να καταθέσει το 1906 ένα νομοσχέδιο που θα λειτουργούσε περιοριστικά ως προς τα δικαιώματα των κολίγων. Εντούτοις, ούτε αυτή η συμβιβαστική πρόταση έγινε δεκτή από τους γαιοκτήμονες και γι' αυτό δεν προχώρησε. Τελικά σύμφωνα

με την ιστορική αφήγηση οι πρακτικές αυτές των μεγαλογαιοκτημόνων δημιούργησαν νέες εντάσεις και οδήγησαν στην ψήφιση νόμων το 1907, οι οποίοι επέτρεπαν στην εκάστοτε ελληνική κυβέρνηση να απαλλοτριώσει μεγάλες ιδιοκτησίες ώστε να μπορεί να τις διανέμει σε ακτήμονες.

Ενδεικτικός επίλογος

Η εφαρμογή τους αποδείχθηκε δύσκολη υπόθεση και οι τριβές που προκλήθηκαν προκάλεσαν συγκρούσεις, η πιο σημαντική από τις οποίες έγινε στο χωρίο Κιλελέρ (1910)

Επιμέλεια:

ΣΤΕΡΝΑΚΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ, ΓΚΕΛΤΗΣ ΘΕΟΔΟΣΗΣ, ΝΟΤΑΚΗΣ ΑΝΤΩΝΗΣ, ΒΑΡΣΟΣ ΧΡΟΝΗΣ, ΤΣΙΩΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, ΜΕΛΙΣΣΟΥΡΓΟΥ ΜΑΡΙΑΝΘΗ, ΒΕΡΝΕΖΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ, ΚΑΡΑΜΠΑΜΠΑΣ ΜΑΝΘΟΣ, ΚΑΛΥΜΝΙΟΥ ΜΑΡΙΝΑ, ΑΘΑΝΑΣΑΚΗ ΑΝΘΗ, ΣΑΒΒΑ ΜΑΡΙΑ, ΣΙΝΙΤΟΥ ΕΛΕΝΗ, ΣΥΡΕΠΙΣΙΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ, ΧΑΤΖΗΚΑΛΥΜΝΙΟΥ ΧΑΡΑ, ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΦΙΑ, ΝΟΥΛΗΣ ΑΚΗΣ, ΖΑΝΝΑΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

και τα κέντρα ΔΙΑΚΡΟΤΗΜΑ: Πειραιά, Κερατσίνι, Αγία Σοφία, Περιστερί Νέα Ζωή, Άγιος Νικόλαος Κρήτη, Λαμία, Αρτέμιδα, Νέα Φιλαδέλφεια, Βούλα, Αλεξανδρούπολη, Ηράκλειο Κρήτης, Μοσχάτο, Καβάλα, Κιλκίς, Παγκράτι Κέντρο, Περιστερί Κέντρο, Θεσσαλονίκη Ντεπώ, Θεσσαλονίκη Πεύκα